

SOLOMOS DÉNES
K Ö L T E M É N Y E I

ÉS

A HÉTSZIGETI GÖRÖG NÉPNYELV.

TÉLFY IVÁN,

LEV. TAGTÓL.

PEST,

EGGENBERGER FERDINÁND M. AKAD. KÖNYVKERESKEDÉSE.

(HOFFMANN ÉS MOLNÁR.)

1871.

SOLOMOS DÉNES

KÖLTEMÉNYEI ÉS A HÉTSZIGETI GÖRÖG NÉPNYELV.

TÉLFY IVÁN

L. TAGTÓL.

(Olvastatott a m. T. Akadémia 1870. oct. 24. tartott ülésén.)

1869-ik évi szeptember havában visszautazván Athénből, egy hétig tartózkodtam Korfuban, a régi Kerkyra- vagy Korkyrában.

Itt megismerkedtem a hétsziget legnagyobb költőjének, Solomos Dénesnek legbensőbb barátjával, a ki Solomos összes költeményeinek kiadásával ajándékozott meg.

Tudtomra nálunk nem igen ismerik Solomost; azért nem lesz talán haszontalan munka, ha e költő műveit s görög nyelvét megismertetem.

Solomos Dénes született Zantében (Zakynthos) 1798. april 20-án (a görög naptár szerint april 8-án). Atyja volt gróf Solomos Miklós, anyja Nikli Angelika. Ősei Krétából költöztek át Zantéba a mult század elején, hol a legelőkelőbb családokhoz tartoztak.

Dénes kilencz éves korában veszté el atyját s Demeter nevű fivérével gazdag örökség birtokába jutott.

A jóniai szigetek vagyonosabb családjai Olaszország tanodáiba küldték akkor fiaikat, melynek azért adtak elsőséget más mivelt országok fölött, mert a jóniai társadalom hivatalos és tudományos nyelve az olasz volt.

Solomos gyámatyja is, gróf Mesalás, követvén e szokást, előbb Velenczében, azután Cremonában taníttatta a fiút. Innen, tanulmányait befejezendő, a páviai egyetemre ment, hol jogtudori oklevelet nyert, jöllehet ezt, saját vallomása szerint,

inkább tanárai jóságának, mint jogtudományi készségének köszönhette, mert ő egészen a költészetnek élt, mely gyermekkorától fogva hevítő nagyra törekvő lelkét.

Első kísérletei a latin és olasz verselésben annyira túlhaladták az ő ifju korát, hogy olasz tanítója, Santo-Rossi, többször monda neki: „Görög! Te feledékenységre fogod ejteni a mi Montinkat.“ (Greco! Tu farai dimenticare il nostro Monti).

Montival megismerkedett Solomos Milanóban és sokszor fordult meg a házában. Jóllehet ő nagy csudálója volt az olasz költőnek, még sem hallgatta el előtte itészeti észrevételeit, melyek éle bántólag hatott Montira. „Nem kell annyit okoskodni, monda neki Monti, hanem érezni, és ismét érezni.“ Az ifju költő válaszolt: „Előbb az észnek kell a tárgyat felfognia, azután a szívnek azt melegen éreznie, a mit az ész felfogott.“

Ezt az elvet Solomos egész költői pályáján követte. És saját vallomása szerint a nehézség, melyet a költő érez, nem abban áll, hogy képzelmet és szenvedélyt tüntessen föl, hanem abban, hogy ezeket a művészet eszméjének rendelje alá.

Szorosabb viszonyba lépett Solomos két más olasz irodalmárral, Torti Jánossal és Montani Józseffel. Torti a híres Parini tanítványa volt és ama felekezet híve, mely Monti ellenében, száműzte a régi mythológiát az új költészetből. Montani József pedig Olaszországnak egyik előkelő ítésze volt, a ki az irodalomban a legnagyobb szégyennek tartá a férfiatlan szolgaságot és az örült féktelenséget.

Solomos, olasz miveltséggel felruházva visszatért hazájába 1818-ban, hol mindig hálával emlékezik meg arról az országról, melyben először ismerte meg a szépet és igazat, melyet most görög nyelven, görög alakban készült honosainak hirdetni. E célra azonban nem választá az irodalmi, hanem a népnyelvet, s e tekintetben el nem hallgathatom Trikapi nyilatkozatát és Solomos választát.

Trikapi, a ki később megírta remekmunkáját a görög szabadsági harcokról, 1822-ben Zantéba érkezvén s baráti viszonyba lépven Solomossal így szólt hozzá egy alkalommal: „Azt veszem észre, hogy minél nagyobb haladást teszesz a régi görög remekírók nyelvében, annál egyszerűbben irod a

népnyelven szerkesztett költeményeidet.“ „Ez azt jelenti, válaszolt Solomos, hogy jobban fogom fel mind az egyiket, mind a másikat.“

1823-ban írta az éneket a szabadságra (*ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν*). Ha igaz, hogy a tiszta hellenismus lényege az élő beszéd, az alaknak méltóságteljes szépsége, s a beszédnek átlátszó mélye, úgy meg kell vallani, hogy e költemény a hellen képzeletnek valódi gyümölcse. Utánozhatlan egyszerűséggel párosult alagyás jellem lengi át az ének bevezetését (1—14 versszak), hol a költő a multa emlékeztet. A régi dicsőség, a százados szenvedések rajza nélkül nem volt volna megértethető az a leigázhatlan hevélye az önálló görög szellemnek, azaz, a szabadságnak, mely régi vitézségével jelenik meg a költő képzeletében, feltámadva az ősök szent csontaiból.

ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ 'σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε Ἐλευθεριά.

A lyrai lelkesültséggel, mely az egész költeményt áthatja, egyesül különféle, művészetileg egymással összekötött, nagy rajzokban az epikai méltóság. Ilyen rajz többi között Tripolitza (régén Tripolis) bevétele. Ah! minő volt amaz éj, melyre remeg a gondolat! Nem volt abban más álom, mint a halál keserves álma :

Ἄ! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη,
'ποῦ τὴν τρέμει ὁ λογισμός,
ἄλλος ὕπνος δὲν ἐρίει
πάρειξ θάνατον πικρόν.

Oly nagy a düh és roham, hogy azt gondolod, miszerint mindkét részről egyetlen egy sem marad életben.

Τόση ἡ μάχη καὶ ἡ ζάλη,
'ποῦ στοχάζεσαι, μὴ πῶς
ἀπὸ μία μεριά καὶ ἀπ' ἄλλη
δὲν μείνῃ ἕνας ζωντανός.

Senki sem törődik a halállal. Mind előre tör. Óh elég, elég! Meddig tart a vérontás?

*Προσοχή καμία δὲν κάνει
κανεὶς, ὅχι, εἰς τὴν σφαγή.
πάντα, πάντα ἐμπρός. Ὡ! φθάνει,
φθάνει ἕως πότε οἱ σκοτωμοί;*

Valódi költőiséggel rajzolván azután Korinth ostromzárát, Missolongi bevételét s a tengeri csatákat, egyetértésre inti honfiai, nehogy az idegen nemzetek mondják rólok: „egymást gyűlölik, nem illeti meg őket a szabadság.“

*Μὴν εἰποῦν 'ς τὸν στοχασμό τους
τὰ ξένα ἔθνη ἀληθινά.
'εἰ μὴ μισοῦνται ἀνάμεισό τους,
δὲν τοὺς πρέπει ἐλευθεριά.“*

1824-ben megható költeményt irt lord Byron halálára. Üdvözlégy, mondá, s a ki téged gyűlöl és keserűen gyaláz, so-várogon a boldogság után, de ne lássa soha sem.

*Χαῖρε! Κί ὅποιος σὲ μισαίει,
καὶ πικρὰ σὲ λοιδορεῖ,
ἐντυχὰ νά 'πιθυμᾷ,
καὶ ποτὲ νὰ μὴ τὴν 'δῇ.*

Az ócsárlás a kislelkűek sajátja. Nagy tetteket csak nagy férfiak szeretnek, melyek hozzájuk hasonlók.

*Οἱ Μεγάλοι τὰ μεγάλα,
'ποῦ τοὺς μοιάζουνε, ἀγαποῦν.*

Mind a mellett megjelent az istengyűlölt viszály, mely az embert elpusztítja.

*Ἡ Θεομίσητη Διχόνοια
'ποῦ τὸν ἄνθρωπο χάλνῃ*

Mióta a csillagokból, hová fölmenni bátorkodott, kiűzték, jön a mezőkre, jön az erődökbe a nélkül, hogy nehézségre akadna.

Ἀφ' οὐ ἐδιώχθημε ἀπὸ τ' ἄστρος,
ὅπου ἐτόλμησε τὰ πᾶ,
πάει 'ς τοὺς κάμπους, πάει 'ς τὰ κάστρα,
χωρὶς ταῦτα δυσκολιά.

S midőn Solomos az angol költő végperezét panaszoja, felkiált: Halljad, Byron, mily nagy gyászpanaszt hangoztat, midőn téged üdvözöl, a hellenek hazája. Siránkozzál, szabadság, siránkozzál.

Ἄκου, Μπαίρον, πόσον θρήνον
κάνει, ἐνῶ σὲ χαιρετᾷ,
ἡ πατρίδα τῶν Ἑλλήνων
κλαῖγε, κλαῖγε, Ἑλευθεριά.

Zantéban megbarátkozott Solomos egy leánynyal, a ki a költészetet és zenét kedvelé, s gyakran éneklé el költőnk jelenlétében ennek költeményeit. E leány belészeretett valamely idegen ifjuba; de félvén, nehogy szenvedélyének hatalma által becsületét veszélyeztesse, méreggel ölte meg magát. A költő megsiratta a leányt. Könyeinek forrása nem csak a bú volt, hanem a boszankodás is ama rágalmak miatt, melyekkel a világ a leányt mind élteben mind halála után illette. Ő bátran, de szeliden, síkra szállt 1826-ban a leány ártatlanságának védelmére az emberck igazságtalan ítélete ellen, a *mérget evő* (ἡ φαρμακωμένη) című költeményben, mely nem csak a művészet szabályainak felelt meg tökéletesen, hanem a célnak is, mely végett íratott, mert az emberek lelkesülten üdvözlék a költőt, úgy hogy most mindnyájan, öregek és ifjak, előkelők és alsóbb sorsuak, rágalom helyett az ő költeményét hangoztatják.

Költői szellemének hangulata, mely őt ösztönte, hogy mint a társadalom erkölcsjavítója lépjen fel, megható szinkekkel nyilvánult az *Álom* (τὸ ὄνειρο) című gúnykölteményében. 1827-ben nagy fényüzéssel temettek el egy aljas lelkű, ragadozó természetű embert. Ez felháborította költőnket s reá-birta e költemény megírására, mely a satira mezején mes-terműnek tekinthető. Álmában számos fáklyákat s tanodai ifjuságot látott a költő és papokat részint új, részint ócska

ruhában, kik komolyan mendegélének s a lírákról (melyeket kapni fognak) elmélkedének,

Σοβαρὰ περιπατῶντας,
Τῇ λιρῶνα μελετῶντας.

Azután leirván a temetés részleteit, korbácsolja az elhunynak fösvényességét, szívtelenségét, rablásait és gyilkos tetteit.

1828-ban Korfut, a jóniai szigetek középpontját, választotta állandó lakhelyül. Itt barátkozott meg Mantzarosz Miklóssal, híres zenetanárral, a ki már azelőtt zeneszerzeményt irt Solomosnak *mérget evő* című költeményéhez; most pedig *Énekét a szabadságra* fejezte ki zenében, mely szintoly felvillanyozó hatással volt a görögökre, mint maga az ének szövege.

Korfuban irt Solomos egyes részeket *Lampros* című költeményéhez, melyet azonban be nem fejezett. Mindamellett így is első rangu helyet foglal el az európai költészetben ama megrendítő kép miatt, mely élénk állítja az ember akaratának óriási, de hasztalan erőködéseit az erkölcsi törvények ellen.

Lampros megcsalta Máriát, egy tizenöt éves leányt, megígervén neki, hogy nőül veszi. Négy gyermeket nemzett vele, egy leányt és három fiút. De mindnyájokat árvaházba adta. Mária tizenöt évig élt Lamprossal a házasság köteléke nélkül; s becselensége, nyugtalan gondja, gyermekeinek ismeretlen állapota hervasztá az ő lelkét és testét. Ezalatt Lampros közönyös és érzéketlen vala a szerencsétlen anya gyötrelmei iránt, de egyesülve honfitársaival harczolt Ali basa ellen, mire részint a honszeretet, részint az buzdítá, hogy boszut álljon egy szerzetesnek, Mária fivérének, halálaért, kit Epiros zsarnoka elégetett. A táborban, hol Lampros az ékesszólás hatalmával lelkesíté harcztársait, megjelent egy török ifju s jelenti nekik, hol és mikor készülnek a törökök őket megsemmisíteni. Azután hozzát teszi, hogy még valamely titkot akarna fölfedezni Lamprosnak. Azért fordult pedig Lamproshoz, mivel ő védte meg harcztársai haragjától a török ifjut, midőn a görög tá-

borban merészelt megjelenni. Lampros félrevonul és a török felfedezi neki, hogy ő nem ifju, hanem leány, a ki gyűlöli a törököket, mióta egy keresztény barátnéját megölték. Ekkor, látván a nyugodtságot, melylyel barátnéja a halált fogadta s megemlékezvén mind arról, a mit neki a kereszt hatalmáról beszélt, eltökélte magában, hogy ő is keresztén lesz. Azért kéri most Lamprost, hogy keresztelje meg. A leány szépsége a leghevesebb szerelemre lángítá fel Lamprost és lassankint sikerült neki, modorának elbájoló kelleme által, a tehetetlen s elhagyott leányt elcsábítani. Sok nőt csala már meg, de lelkiismeretének felháborodását még soha sem érezte annyira, mint most. — Midőn egy nap a keesteljes leányon szemeit legelteti, észrevesz jobb tenyerén egy véres keresztet, — ismertető jelt, melyet egykor Mária karczott leánya tenyerére, midőn ezt Lampros anyja karjaiból örökre elvinni készült. — A visszaborzadó Lampros fölkiált, és a szerencsétlen leány atyja ajkairól hallja kimondhatatlan balvégzelmét.

• Lampros egyedül ül leányával egy sajkán s evez a tó hullámain. Az éj holdvilágos. A leány a sajka tatján foglalt helyet, hogy minél távolabb legyen az atyjától. Hosszu hajzata lefoly az arczára, hogy ne nézze a hold világát s annál inkább merüljön el kínzó bújába. Lampros evez s nem néz a leányra. Rögtön zörej hall. Megfordul. Leánya a tóba ugrott. Vajjon megmentse-e? vagy jobb-e ha ott hagyja a tó sirjában? Lelkében az utóbbi győzött; s ő erőködve sietett ki a tóból, mely leánya hulláját takarja.

Ugyanazon éjjel, husvétvasárnap előtt, Mária, ki mind erről semmit sem tudott, egyedül állt az ablaknál s várta Lamprost, szomorú dalt énekelve két testvéréről, egy fiuról, és leányról.

E két testvérben (*δύο ἀδελφαι*) a költő élénk állítja a halál képét, mely egy gondnélküli szüzies lélekre veti félelmes árnyát. Modorának egyszerűsége mellett is mindenki érezni fogja e költemény szépségét, a ki fel tud emelkedni ama szent lelki hangulatra, melyből kiindult. Itt a művész győzedelmeskedett a nehéz feladaton, hogy ecsetelje a gyermeki kornak utánozhatlan ártatlanságát és bájait.

Lampros végre megérkezik, de félelmetes arczával meg-rémíti Máriát. Ostromoltatván a nő kérdéseitől, kinoztatván saját borzalmától, elmondja neki a történeteket.

Husvétvasárnap estéjén a szerencsétlen Mária megtört szívvvel és alázattal imádkozik.

Lampros a templomba menekült, vigaszt keresendő kétségbeesésében. De nem bízik többé a bűnbánatban; elfojtani törekszik magában, a mint mindig tevő, a lelkiismeret szavát; s ismét kisiet a templomból. Azonban az isteni igazság eléje küldi a sirból három fiát, kik ki nem bocsátják a templomból, míg, daczára minden ellenszegülésének, meg nem csókolják. „Óh átkozottak, kiált ő fel, bocsássátok szabadon kezeimet.“ De ekkor ajkaik ajkaira ragadtak. A hány csókot adtak neki, annyi késszurás hatott a szerencsétlennek szívébe. Mióta a világon csillagok fénylenek, ily rettentő csók-
kok még nem adattak.

„ὦ κολασμένα, ἀγῆτε μου τὰ χέρια.“
Χεῖλή μὲ χεῖλή τότε ἐκολληθῆκαν,
Ὅσα ἐδῶσαν φιλιῶν, τόσα μαχαίρια
ἔς τοῦ θυστηγῆ τὰ φυλλοκάρδια ἐμπῆκαν.
Ἀφ’ οὗ ἔς τὸν κόσμον ἐλάμπανε τ’ ἀστέρια,
Τέτοιοιον τρόπον φιλιὰ δὲν ἐδοθῆκαν.

Mária, csapásai súlya alatt, megtébolyodik.

Ez örült anyában (τελλῆ Μάρᾱ) a leghatalmasabb s leg-mélyebb érzeményt, az anyai szeretetet festi Solomos. E me-rész röptű költeményben mesterileg tudja egyesíteni a leg-borzasztóbb s legelbájolóbb képeket. Az anya a temetőbe fut. Két szerencsétlen testvér aluszsza itt a halálnak fölébreszt-hetlen álmát, s anyjok megörül.

Ἀνὸ ἀδελφία δύστηνα
κοιμοῦνται κάτω
τὸν ἀνεξύπνητον
ὕπνον θανάτου,
καὶ ἔχασε ἡ μάνα τοὺς
τὰ λογικά.

Mária örütségében is sürgeti, hogy tartassék meg az esküvője Lamprossal. S ez, hogy őt megnyugtassa, előkészületeket tön az esküvőre. De zilált lelke addig kinozza, miglen egy meredek szikláról ama tóba ugrott, melyben leánya elveszett. Végre megjelenik az örült Mária is s azt gondolván, hogy a tó mélyében, melyben az eget, a fákat, a réteket látta, egy más világ van, hol talán nyugodtabb az élet, örömmel ugrik a tóba és meghal.

Korfui tartózkodása alatt szorgalmasan tanu'mányozta Solomos a német bölcészetet s leginkább az aesthetikai ítézetet, melyben azonban mindig megtartá saját önállóságát. Ezt megmutatta a görög és római költészetről nyilvánított nézeteiben is. Ő élénken érzé Virgil nyelvének utánozhatlan öszhangzatát, de mégis úgy találta, hogy csak Homér költeményei a régi művészetnek hallhatatlan példányai, melyeket Virgil, midőn átalakította, sokszor félreértett. Így a többi között összehasonlítván a Doloniát (Ilias X.) Nisus és Euryalus tétével (Aeneis IX.), s csudálván a homéri rhapsodiát, melyben a vitézség párosulva az észszel, szerencsésen viszi véghez a merész vállalatot, azt mutogatja, hogy Virgil amaz episdoban csak szenvedélyes elbeszélést tudott alakítani, mely hidegen hagyja azt, a ki meggondolja, hogy a két ifju (Nisus és Euryalus) balvégzetének az oka nem egyéb, mint Euryalusnak hiú vágya, hogy fényes sisakot viselhessen, mely őket elárulta.

E bölcészeti tanulmányainak nyomai látszanak már a *szabadok ostromoltatása* (οι ἐλεύθεροι πολιορκημένοι) című költeményén (1844.), melyben az emberi lélek emelkedettségét s egyszersmind érzelmeinek egész rohamát tünteti föl. A tisztelet az isteni teremtménynek összes sajátságai iránt kényszeríti a költőt, hogy egyiket se áldozza fel a másiknak, hanem hogy azokat öszhangzó egyensulyba hozza; hogy művészetileg állítsa élénk a mindennemű emberi indulatokat, érzeteket, gondolatokat, szenvedélyeket: a szerelmet, az anyai szeretetet, a dicsőség lelkesítését, a ragaszkodást az élethez, a vonzalmat a természet szépségeihez, az órát, melyben a halál árnya betakarja a harczosokat; — s hogy egyszersmind

mutassa meg a szellem tulsúlyát minden ellenkező akadály fölött.

A költő képzelmileg valamely sötét helyen találkozik. Később veszi észre, hogy ez Missolongi. De nem látja sem a várt, sem a tábor, sem a tavat, sem a tengert, sem a földet, sem az eget. Mindent homály és a fegyverek füstje takart be. Midőn a nap felkelt, látja az éhség borzadályát. Síri csend uralkodik a táborban. A madárfi pipeg, magot kaparít s anyja irigylit öle. Az éhség elhomályosítja a madárfi szemeit s anyja ekkor rálehel. A derék szulióta félre áll és sir : „Elhagyatott sötét puskám, minek tartlak a kezemben? Nehéz vagy már nekem s a tar tudja azt.”

*Ἀκρα τοῦ τάφου σιωπὴ ὅς τὸν κάμπο βασιλεύει.
 Λαλεῖ πουλὶ, παίρνει σπειρὶ, κ' ἡ μάνα τὸ ζηλεύει.
 Τὰ μάτια ἢ πεῖνα ἐμαύρισε ὅς τὰ μάτια ἢ μάνα μνείει.
 Στέκει ὁ Σουλιώτης ὁ καλὸς παράμερα, καὶ κλαίει
 „Ἐρμος τουφέκι σκοτεινὸ, τί σ' ἔχω ᾧ ὅς τὸ χέρι;
 Ὅποι σὺ μὲν ῥεῖνες βαρὺν, κ' ὁ Ἀγαρηνὸς τὸ ξέρει.“*

Tavaszi levén épen, midőn Missolongit ostromolták, a természet szépségeit éneklő költő. Ezek azonban az emberi lélek veszélyei is, mert elpuhulttá tehetik. A természet minden része, a tenger, a föld, az ég leverheti a lelket. A természet szépsége fokozza az ostromlók türelmetlenségét is, kik már alig várják, hogy foglalják el ezt az áldott földet, de fokozza az ostromlottak fájdalmát is, hogy el kell veszteniök a földet. Bájj és álom a természet a maga szépségében és kellemben. A fekete szikla egészen aranyos, a száraz föld virágyos. Ezer forrása csörgedez s ezer nyelve mondja : a ki ma meghal, ezerszer hal meg.

*Μάγεμα ἢ γύσις κ' ὄνειρο ὅς τήν ὠμορφίαν καὶ χάριν,
 Ἡ μάρμαρ πέτρα δολόχρησις καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.
 Μὲ χίλιαις βρόσσεσι χύνεται, μὲ χίλιαις γλώσσαις κραίνει.
 Ὅποιος πεθάνῃ σήμερα, χίλιαις φοραῖς πεθαίνει,*

Solomos meghalt 59 éves korában 1857. évi november 21-én (görög naptár szerint 9-én). A jóniai szigetek nemzet-

gyűlése azonnal félbeszakította üléseit kijelentvén, hogy a költő halála nemzeti gyász. Ennek következtében Korfu színháza is három napig zárva volt.

Összes műveit, életrajzával együtt, kiadták Korfuban 1859-ben Polydas Jakab és Kalogeras Péter e cím alatt : *Διονυσίου Σολωμοῦ τὰ ἐνρισκόμενα*.

Miután költeményei a hétszigeti görög népnyelven vannak írva, szükségesnek tartottam, szótárt is ide mellékelni, mely az általam idézett versekben előforduló népnyelvi szokat magyarázza.

SZÓTÁR

Solomos költeményeihez.

ἀγαποῦν, attikailag *ἀγαπᾶσι*, *ἀγαπάω*-tól. A nem összevont igéknel a többes 3-ik személye a jelenmód jelen idejében ékezetlen *ονν*-ra végződik, például *λέγουνν*, *γράφουνν* = *λέγουσι*, *γράφουσι*. Ennek az alaknak a keletkezését megmagyaráztam Vörösmarty Szózatának általam eszközölt görög fordítmányában (*Magyar Nyelvészet* VI. évfolyam, 290. l. 46. v. *). A nép azonban nem csak *ονν*, hanem *σι* és *σιν* végezettel is ejti ki az igék többesének 3-ik személyét, például *φάγουνν* és *φᾶσι*, *τρῶγουνν* és *τρῶσι*, *λέγουνν* és *λέσι*, *θέλουνν* és *θέσι*, *ἀκούουνν* és *ἀκοῦσι*, *κλαίουνν* és *κλαῖσι*, *κρούουνν* és *κροῦσι*, *καίουνν* és *καῖσι*. Né-mely vidéken a nép az *ονν*-ra végződő többes 3-ik személyt ismét máskép szokta megrövidíteni, például *φᾶν*, *τρῶν*, *λέν*, *θέν*, *ἀκοῦν*, *κλαῖν*, *κροῖν*, *καῖν*. De ilyen nyelvtüneményeket már a régieknél is találunk. Az attikaiaknál volt *λοῦται*, *λοῦμεν*, *λούμενος* e helyett : *λούεται*, *λούομεν*, *λουόμενος*. A boeotoknál pedig *ἔσταν*, *ἔφαν*, *τέτυχαν* e helyett : *ἔστησαν*, *ἔφησαν*, *τετέφασιν*. *ἄκου* = *ἄκουε*, lásd *ἀγαποῦν*.

*) Önállólag megjelent Lampel Róbertnél 1862.

ἀνεξήπνητος (álmából föl nem kelthető, fölébreszthetlen). Nem találtatik a régiek nyelvkincsében, de bizonyosan meg volt nálók is, mert ha léteztek ilyen szók: ἀνεξάκουστος, ἀνεξάλειπτος, ἀνεξάντηλος, ἀνεξαπάτητος, ἀνεξαριθμητος, ἀνεξάρνητος, stb., nincs okunk tagadni az ἀνεξήπνητος akkori használatát sem. Így lehet a mai görögök nyelvéből az ó-koriakét kiegészíteni.

ἄνθρωπο = ἄνθρωπον. A görög nép szereti az egyes szám accusativusának vég r-jét elejteni. Ennek nyomát az ó-kori prónyelvekben is találjuk Aristophanesnél, például χρυσό = χρυσόν (Acharn. 104. v.), μᾶλλο = μᾶλλον (Thesmophor. 1005. v.), λάλο, κατάραιο = λάλον, κατάραιον (U. o. 1096. v.), τή = τήν (U. o. 1123, 1124, 1135. v.), κῶμο = κῶμον (U. o. 1176. v.), ὁδό = ὁδόν (U. o. 1222. v.).

ἀπ' = ἀπό. A népnyelv tárgyesettel köti össze, nem pedig genitivussal, mint az ó-kori és mai irodalmi nyelv.

ἀστέρια = ἀστέρις. Ἀστέριον mint thesszáliai város neve már az Iliasban (II. 735.) fordul elő.

ἀφοῦ = ἀφ' οὔ.

βγαλμένη, ἐκβάλλω-tól. Kurtítás által ἐβγαλμένη helyett, mi annyi mint ἐκβαλμένη, áttétel által (μετὰθεσις), mely a régiek nyelvében is fordult elő, például καρδιά = καρδια. Irodalmi nyelvben ἐκβεβλημένη. Ilyen kurtítások a szó elején már a régi világban is fordultak elő, például Aristophanesnél ῥτεῦθεν = ἐντεῦθεν (Fellők. 62. v.), ῥγώ = ἐγώ (U. o. 386, 672. v.), ῥπί = ἐπί (U. o. 480. v.), ῥπιτύχη = ἐπιτύχη (U. o. 535. v.), ῥξαπαταῖν = ἐξαπαταῖν (U. o. 546. v.), ῥν = ἐν (U. o. 594. v.), ῥκ = ἐκ (U. o. 802. v.), ποῦ ῥτιν = ποῦ ἔστιν (U. o. 903, 1247. v.), ῥπειδῆ = ἐπειδῆ (U. o. 1354. v.), ῥξενεγκεῖν = ἐξενεγκεῖν (U. o. 1387. v.), ῥμαντῶ = ἐμαντῶ (Lovagok 113. v.), ῥκφῆγη = ἐκφῆγη (U. o. 25. v.), ἐγῶ ῥνδείκνυμι = ἐγῶ ἐνδείκνυμι (U. o. 278. v.), ῥκφάγης = ἐκφάγης (U. o. 700. v.), ῥπιτρίφομαι = ἐπιτρίφομαι (U. o. 1163. v.), ῥιαντῶ = ἐιαντῶ (Békák, 18. v.), ῥπίορκον = ἐπίορκον (U. o. 150. v.), ῥῥπον ῥνθάδ' = ῥπον ἐνθάδ' (U. o. 432. v.), ῥνδον = ἐνδον (U. o. 514. v.), ῥμπολαῖς = ἐμπολαῖς (Acharn. 816. v.), λῆς = θέλης (U. o. 772, 776, 814. v.), ῥτέρωσε = ἐτέρωσε (U. o. 828. v.), ῥξεῖναι = ἐξεῖναι (U. o. 1078. v.), ῥκῶρεῖ = ἐκκῶρεῖ

(Béke. 59. v.), 'πιθυμῶ = ἐπιθυμῶ (U. o. 569. v.), γῆ 'γχονσα = και ἡ ἄγχονσα (Lysistrata. 48. v.), 'πικουρία = ἐπικουρία (U. o. 110. v.), σου 'κοκκιῶ = σου ἐκοκκιῶ (U. o. 364. v.), 'πολέσθαι = ἀπολέσθαι (U. o. 734. v.), 'κποδῶν = ἐκποδῶν (U. o. 909. v.), λῶ = θελῶ (U. o. 981. v.), λῆς = θελεις (U. o. 1187. v.), 'ξαμαρτάνειν = ἐξαμαρτάνειν (1278. v.), ἐνφημία 'στω = ἐνφημία ἔστω (Thesmophor. 295. v.), 'πικηρονκένεται = ἐπικηρονκένεται (U. o. 336. v.), 'χωμεν = ἔχωμεν (U. o. 492. v.), 'ξαρπάσας = ἐξαρπάσας (U. o. 706. v.), 'ξώπιος = ἐξώπιος (U. o. 884. v.), 'πιχωρία = ἐπιχωρία (U. o. 907. v.), μὴ 'μπειρία = μὴ ἐμπειρία (Eccles. 115. v.), 'χοιμ = ἐχοιμι (U. o. 794. v.).

βρύσες, βρύσις-től, a többes szám accusativusa, βρύσεις = βρύσεας helyett. A mai népnyelvben a többes accusativusa sokszor αἰς-re végződik. Ez már a régi aeoloknál is így volt, kiknél ταῖς τιμαῖς = τὰς τιμάς. (Mullach : Grammatik der griech. Vulgarsprache. 152. l.). Mivel pedig αἰ mint ε mondatik ki, azért némely népies írók αἰ helyett ε-t írnak. Ez azonban már a Kr. előtti 4-ik században is történt, mivel az akkori görög feliratokban ilyeneket olvasunk 'Αθηρέου, κέ e helyett 'Αθηραίων, καί. Herodot pedig 'Αλκμαίων helyett 'Αλκμέωρ-t ír.

'γεινεις = ἔγεινεις. Lásd ἐγίνοι és βγαλμένη.

γλώσσαῖς = γλώσσας. Lásd βρύσεις.

'γώ = ἐγώ. Lásd βγαλμένη.

δέν = οὐ. Aeoli szó. Megmagyaráztam Vörösmarty Szózatának görög fordítmányában. (Magyar Nyelvész. VI. évf. 284. l.).

'δῆ = ἰδῆ, εἶδη. Lásd βγαλμένη.

δυσκολιά = δυσκολία. Már a régi dórok szerették a vég-szótagokat hangsúlyozni, például παιδῶν = παιδων, φρατήρ = φράτηρ, τουτῶν = τοῦτων, τρωῶν = τρώων. Miért áll δυσκολιά accusativus helyett is, erre nézve lásd ἄρθρωπο.

δύστυχα = δυστυχεία = δυστυχηῖ. Hogy a hétszigeti görög népnyelv az εα-t α-ra, nem pedig η-ra vonja össze, az nem újítás; mert már az ó-korban ὀστέα-ból lett ὀστιά. A δύστυχα tehát (δυστυχᾶ helyett) csak az ékezésben tér el. De hogy az ó-korban sem hangsúlyozták egyféleképen a szókat a diale-

etusok, azt megmutattam a *Classica philologia encyclopaediája* című munkámban a 20-ik lapon.

$\delta\upsilon\sigma\tau\upsilon\chi\tilde{\eta}$ = $\delta\upsilon\sigma\tau\upsilon\chi\acute{\epsilon}\omicron\varsigma$ = $\delta\upsilon\sigma\tau\upsilon\chi\omicron\tilde{\omicron}\varsigma$. A hétszigeti népnyelv az 1-ső és 3-ik névhajlításban a végékezetű $\eta\varsigma$ -végű nevek genitívusát nem $\omicron\tilde{\iota}$ -ra és $\omicron\tilde{\epsilon}\varsigma$ -ra, hanem $\tilde{\eta}$ -ra képezi.

$\acute{\epsilon}\gamma\tilde{\iota}\nu\epsilon\iota$ = $\acute{\epsilon}\gamma\acute{\epsilon}\nu\epsilon\iota\tau\omicron$. A népnyelv $\gamma\acute{\iota}\nu\omega$ - és $\gamma\acute{\epsilon}\nu\omega$ -tól is képez néhány időalakot. $\gamma\acute{\epsilon}\nu\omega$ azonban már az őskorban is létezett. (Lásd Passow szótárát). Ebből pedig lett $\gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\mu\alpha\iota$. (*Curtius, Grundzüge der griech. Etymologie.* 2. kiad. 160. l.). Következtesen lett tehát $\gamma\acute{\iota}\nu\omicron\mu\alpha\iota$ is $\gamma\acute{\iota}\nu\omega$ -ból. A $\gamma\acute{\iota}\nu\omicron\mu\alpha\iota$ aoristosa a mai görögöknél $\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\tilde{\nu}\omicron\mu\eta\tilde{\nu}$ vagy $\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\iota\tau\alpha$, $\acute{\epsilon}\gamma\iota\tau\alpha$ vagy $\acute{\epsilon}\gamma\iota\tilde{\nu}\eta\tilde{\nu}$. Ez utóbbinak 3-ik személye $\acute{\epsilon}\gamma\iota\tilde{\nu}\eta$ szabatosabb tehát mint $\acute{\epsilon}\gamma\iota\tilde{\nu}\epsilon\iota$.

$\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\eta\kappa\epsilon$ = $\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\eta$. A népnyelv a szenvedő aoristost kétféleképpen képezi, vagy szabályosan a régiek szerint, vagy a szenvedő $\theta\eta$ végezethez hozzáadja még a cselekvő aoristos végezeteit; tehát: $\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\eta\kappa\alpha$, $\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\eta\kappa\epsilon\varsigma$ ($\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\eta\kappa\alpha\varsigma$ helyett), $\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\eta\kappa\epsilon$, $\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\acute{\eta}\kappa\alpha\mu\epsilon\tilde{\nu}$, $\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\acute{\eta}\kappa\epsilon\tau\epsilon$ ($\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\acute{\eta}\kappa\alpha\tau\epsilon$ helyett), $\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\eta\kappa\alpha\tilde{\nu}$ vagy $\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\acute{\eta}\kappa\alpha\tilde{\nu}$.

Az egyes szám 2-ik személyének $\epsilon\varsigma$ végzete $\alpha\varsigma$ helyett nem újítás; mert Apollonios azt mondja szókötetési munkájában, hogy $\acute{\epsilon}\gamma\omicron\alpha\psi\alpha\varsigma$ és $\gamma\omicron\alpha\psi\acute{\alpha}\tau\omega$ idomok mellett $\acute{\epsilon}\gamma\omicron\alpha\psi\epsilon\varsigma$ és $\gamma\omicron\alpha\psi\acute{\epsilon}\tau\omega$ félék is léteztek.

$\acute{\epsilon}\delta\omicron\theta\tilde{\eta}\kappa\alpha\tilde{\nu}$. Lásd $\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\eta\kappa\epsilon$.

$\acute{\epsilon}\delta\omicron\omega\sigma\alpha\tilde{\nu}$ = $\acute{\epsilon}\delta\omega\kappa\alpha\tilde{\nu}$ és $\acute{\epsilon}\delta\omicron\sigma\alpha\tilde{\nu}$.

$\acute{\epsilon}\iota\pi\omicron\tilde{\upsilon}\tilde{\nu}$ = $\acute{\epsilon}\iota\pi\omega\sigma\iota$, Lásd $\acute{\alpha}\gamma\alpha\pi\omicron\tilde{\upsilon}\tilde{\nu}$.

$\acute{\epsilon}\lambda\epsilon\tilde{\nu}\theta\epsilon\tilde{\rho}\iota\acute{\alpha}$ = $\acute{\epsilon}\lambda\epsilon\tilde{\nu}\theta\epsilon\tilde{\rho}\iota\alpha$. Lásd $\delta\upsilon\sigma\kappa\omicron\lambda\iota\acute{\alpha}$.

$\acute{\epsilon}\kappa\omicron\lambda\lambda\eta\theta\tilde{\eta}\kappa\alpha\tilde{\nu}$ = $\acute{\epsilon}\kappa\omicron\lambda\lambda\acute{\eta}\theta\eta\sigma\alpha\tilde{\nu}$, $\kappa\omicron\lambda\lambda\acute{\alpha}\omega$ -tól. Lásd $\acute{\epsilon}\delta\iota\omega\chi\theta\eta\kappa\epsilon$.

$\acute{\epsilon}\lambda\acute{\alpha}\mu\psi\alpha\tilde{\nu}$ = $\acute{\epsilon}\lambda\alpha\mu\psi\alpha\tilde{\nu}$. A vég ϵ oly toldalékos, mint az ókoriaknál több szóban az ι , például $\omicron\tilde{\upsilon}\tau\omicron\sigma\iota$ ($\omicron\tilde{\upsilon}\tau\omicron\varsigma$), $\tau\omicron\upsilon\tau\omicron\acute{\nu}\omicron\iota$ ($\tau\omicron\acute{\omicron}\tau\omicron\upsilon\tilde{\nu}$).

$\acute{\epsilon}\mu\alpha\tilde{\nu}\rho\iota\sigma\epsilon$. Az ó-koriak nyelvkincsében csak $\mu\alpha\tilde{\nu}\rho\acute{\omicron}\omega$ fordul elő, nem pedig $\mu\alpha\tilde{\nu}\rho\iota\tilde{\zeta}\omega$ is. De miután akkor is sok $\iota\tilde{\zeta}\omega$ -végű ige volt, tagadhatatlan, hogy $\mu\alpha\tilde{\nu}\rho\iota\tilde{\zeta}\omega$ valódi hellen ige.

$\acute{\epsilon}\mu\pi\tilde{\eta}\kappa\alpha\tilde{\nu}$ vagy $\acute{\epsilon}\mu\beta\tilde{\eta}\kappa\alpha\tilde{\nu}$, aoristos $\acute{\epsilon}\mu\beta\alpha\tilde{\iota}\nu\omega$ -tól, attikailag $\acute{\epsilon}\nu\acute{\epsilon}\beta\eta\sigma\alpha\tilde{\nu}$. Az $\acute{\epsilon}\mu\pi\tilde{\eta}\kappa\alpha\tilde{\nu}$ vagy $\acute{\epsilon}\mu\beta\tilde{\eta}\kappa\alpha\tilde{\nu}$ nem egyéb mint az $\acute{\epsilon}\mu\beta\acute{\epsilon}\beta\eta\kappa\alpha\tilde{\nu}$ összevonása; mert már a Batrachomyomachiában (179. v.) áll $\acute{\epsilon}\omicron\rho\gamma\alpha\tilde{\nu}$ $\acute{\epsilon}\omicron\rho\gamma\alpha\sigma\iota\tilde{\nu}$ helyett. S az ó- és ujszövegségben is a mult-

idő 3-ik többes személye *ασι* helyett *αν*-ra végződik, például *ἑώρακαν* = *ἑωράκασι* (Deuteronom XI, 7.), *ἔγνωκαν* = *ἔγνώκασι* (János Evang. XVII, 7.), *εἶρησαν* = *εἰρήκασι* (Apocalyps. XIX, 3.).

ἔας = *εἶς*.

ἔρμος = *ἐρημον*. Lásd *ἄνθρωπο*.

εὐτυχία = *εὐτυχίαι*. Lásd *δυσκολία* és *ἄνθρωπο*.

ἐχασε. Lásd Vörösmarty Szózatának görög fordítmányát. (M. Nyelvészet. VI. évf. 288. l. 20. v.).

ζώνταρος = *ζώος*, *ζῶν*.

ἦταν = *ἦν*. Ugyanazonos az *ἦσαν*-nal *σ* helyett *τ*-t vevén fel. Keletkezhett az *εἰμί*-nek 3-ik dualis személyéből is, mely *ἦσιν* vagy *ἦτην*. Ez utóbbiban, t. i. a boeóti és dóri tájnyelv szerint az utolsó *η*-t felváltotta az *α* s így lett *ἦταρ*. Ez tehát helyesebb írás mint *ἦταιρ*, az *α* hossza miatt.

θάνατον = *θανάτον*. Lásd a *Classica philologia encyclopedia* című munkámat. 23. l.

θεομίσσητη = *θεομίσσητος*. A népnyelv az *ος* végű nőnemű melléknveket sokszor *η* végűekre változtatja. A hangsulyra nézve lásd *θάνατον*.

καμία (egy sem, nőneműleg), e helyett *καὶν μία*.

κάνει = *καίμει*.

κανεῖς (egy sem, hímneműleg), e helyett *καὶν εἷς*.

κάμπος, a latin *campus*, olasz *campo*.

κάστρα, a latin *castra*.

κάτον = *κάτω*. Az ó-kori dialectusokban is *ου* és *ω* sokszor felcseréltetnek; például dórilag *βώλομαι* = *βούλομαι*, *ώρανός* = *ὠρανός*, — a thessaliai dialectusban *Ἀπλονι* = *Ἀπόλωνι*, *Σουσίπατρος* = *Σωσίπατρος*, *Κραννονίον* = *Κρανωνίων* (Ahrens de graecae lingvae dialectis. I. p. 220.), — *ἔδουκε* = *ἔδωκε*, *Κλέουν* = *Κλέων*, *ἐκάστον* = *ἐκάστω*, *Σουκράτεις* = *Σωκράτης*, *Φαρσαλίον* = *Φαρσαλίον*. (Heuzey: une inscription en dialecte thessalien. Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques, Paris. 1869, p. 114—123.).

κλαῖγε = *κλαῖε*. Ismeretes, hogy az ó-korban sok szónak digammája volt s hogy ezt sokszor felváltotta a gamma, például: *ἀγατᾶσθαι* = *ἀφατᾶσθαι*, *ἀτρώγετος* = *ἀτρώφετος*, *μώλνερ* = *μώλνεις*. (Curtius: Grundzüge der griech. Etym. 2. kiad.

528—530. l.). Így a mai görögöknél is a γ helyettesíti sok szóban a digamurát.

κοιμοῦνται, *κοιμάω*-tól, attikailag *κοιμῶνται*. Már Herodotnál is (II, 95.). előfordul *κοιμέονται*, melynek szabályszerű összevonása *κοιμοῦνται*. Lásd még *κάτον*.

κόκκαλα (csontok); a classikai *κόκκαλος*-tól (fenyő csontára).

κολασμένα = *κεκολασμένα*, *κολάζω*-től

κόσμο = *κόσμον*. Lásd *ἄνθρωπο*.

κραίνει. Az ó-koriaknál teljesítést, határozást, parancsolást, kormányzást jelentett. Ebből tehát könnyen fejlődött ki a kiállítás jelentménye.

λιρῶνα, az olasz *lira* nevű pénz.

μάγεμα = *μάγευμα*. Az ν épen úgy esett ki, mint a homéri *ἄταρ*-ban (*ἀντάρ*), *ἄτος*-ban (*ἀντός*), vagy mint a régi feliratokban, hol *ἐπισκεάζειν* (*ἐπισκευάζειν*), *ἀναπάζεται* (*ἐναπαιέται*), fordul elő.

μάνα = *μάμμα*, *μάμμη*. Ennek kicsinyítőjét *μαννάριον* már Lukiánnál találjuk, *μαμμάριον* helyett. — *μάνα τους* annyi mint *μάνα αὐτῶν*.

μάνητα = *μανία*. Az ó-koriaknál volt *μάνη* és *μάνα* = *μανία*. Azután tulajdonnév *Μάνης*, gen. *Μάνητος*, ec. *Μάνητα*. Miként lett accusativusból nominativus, erre nézve lásd *νύκτα*.

μάτια = *ὀμμάτια*. Lásd *βγαλμένη*.

μέ = *μετά*. Lásd Vörösmarty Szózatának görög fordítmányát (*Magy. Nyelvészet*, VI. évf. 290. l. 52. v.).

μερία = *μέρος*, *μερίς*. Ez utóbbinak accusativusa *μερίδα* nominativus helyett áll (lásd *νύκτα*) s a δ kiesése által lesz belőle *μερία* vagy *μεριά*. L. *δυσκολία*.

μήν = *μή*. Már az ó-koriak is használták az \omicron *μήν*-ben.

μισάει = *μισεί*. A görög népnyelv az *έω* végű igéket az *άω* végűek mintájára hajtogatja, és megfordítva. Lásd *κοιμοῦνται*. Az ó-korban is divatoztak ilyen átmenetek egyik hajtogatásból a másikba. Az epikai *θηέομαι* attikailag *θεάομαι*. Az attikai *τιμάω*, *ὀράω* jónilag és dórilag *τιμέω*, *ὀρέω*. Az attikai *έλεέω* jónilag s aeolilag *έλεάω*.

μνέει = *πνέει*. Már a régi aeolok és dórok felcserélték a μ -t π -vel, mint *ὄπα* = *ὄμμα*, *πεδέρχομαι* = *μετέρχομαι*. *μνέει*-ben

ez megfordítva történt, mivel π helyett μ áll, de szintén ősi hagyomány szerint, mert Hesychios szótárában előfordul $\acute{\alpha}\mu\alpha\lambda\omega\varsigma = \acute{\alpha}\mu\alpha\lambda\omega\varsigma$.

$\mu\omicron\iota\acute{\alpha}\zeta\omicron\upsilon\nu = \omicron\mu\omicron\iota\acute{\alpha}\zeta\omicron\upsilon\nu$. Lásd $\acute{\alpha}\gamma\alpha\pi\omicron\upsilon\nu$ és $\beta\gamma\alpha\lambda\mu\acute{\epsilon}\nu\eta$.

$\nu\acute{\alpha} = \acute{\iota}\nu\alpha$. Lásd $\beta\gamma\alpha\lambda\mu\acute{\epsilon}\nu\eta$.

$\nu\acute{\alpha}\nu\eta = \nu\acute{\alpha} \epsilon\upsilon\eta$. Lásd $\beta\gamma\alpha\lambda\mu\acute{\epsilon}\nu\eta$.

$\nu\acute{\iota}\kappa\tau\alpha = \nu\acute{\iota}\xi$. A $\nu\acute{\iota}\kappa\tau\alpha$ tulajdonképen a $\nu\acute{\iota}\xi$ accusativusa, de a népnyelv nevező helyett használja s ekkor az accusativust $\nu\acute{\iota}\kappa\tau\alpha\nu$ által fejezi ki. Hasonló eljárást találunk azonban már a régi görög feliratokban és az ó-szövetség görög szövegében; például $\tau\omicron\nu\eta\eta\omega\alpha\nu = \eta\eta\omega\alpha$, $\tau\omicron\nu\eta\acute{\alpha}\nu\delta\rho\alpha\nu = \acute{\alpha}\nu\delta\rho\alpha$, $\tau\eta\nu\mu\eta\tau\acute{\epsilon}\rho\alpha\nu = \mu\eta\tau\acute{\epsilon}\rho\alpha$, $\tau\eta\nu\theta\upsilon\gamma\alpha\tau\acute{\epsilon}\rho\alpha\nu = \theta\upsilon\gamma\alpha\tau\acute{\epsilon}\rho\alpha$, $\acute{\alpha}\nu\theta\rho\alpha\kappa\alpha\nu = \acute{\alpha}\nu\theta\rho\alpha\kappa\alpha$, $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\acute{\epsilon}\alpha\nu = \beta\alpha\sigma\iota\lambda\acute{\epsilon}\alpha$, $\gamma\rho\alpha\mu\mu\alpha\tau\acute{\iota}\alpha\nu = \gamma\rho\alpha\mu\mu\alpha\tau\acute{\epsilon}\alpha$, $\gamma\upsilon\nu\alpha\iota\kappa\alpha\nu = \gamma\upsilon\nu\alpha\iota\kappa\alpha$, $\epsilon\lambda\pi\acute{\iota}\delta\alpha\nu = \epsilon\lambda\pi\acute{\iota}\delta\alpha$, $\iota\epsilon\rho\acute{\epsilon}\alpha\nu = \iota\epsilon\rho\acute{\epsilon}\alpha$, $\varphi\rho\acute{\epsilon}\alpha\nu = \varphi\rho\acute{\epsilon}\alpha$. (L. Mullach: Grammatik der griech. Vulgarsprache. 22. és 162. lap). Már Plátó is a $\Delta\eta\mu\acute{\eta}\tau\eta\rho$ accusativusát nominativusnak vette s ν -re végződő accusativust képezett belőle: $\Delta\eta\mu\eta\tau\rho\alpha$, accusativus: $\Delta\eta\mu\eta\tau\rho\alpha\nu$. (Cratylus. 404. B.). Aristophanesnél pedig $\mu\acute{\alpha}\sigma\tau\iota\gamma\alpha\nu$ áll, $\mu\acute{\alpha}\sigma\tau\iota\gamma\alpha$ helyett (Thesmophorias. 1135. v.).

$\xi\acute{\epsilon}\rho\epsilon\iota$ és $\xi\acute{\epsilon}\rho\upsilon\epsilon\iota$, megrövidítve $\acute{\epsilon}\xi\acute{\epsilon}\rho\upsilon\epsilon\iota$ vagy $\acute{\eta}\xi\acute{\epsilon}\rho\upsilon\epsilon\iota$ helyett. Ez pedig $\acute{\epsilon}\xi\epsilon\upsilon\rho\acute{\iota}\sigma\kappa\omega$ -nak 2-ik aoristosából ($\acute{\epsilon}\xi\epsilon\upsilon\rho\omicron\nu$) keletkezett. Lásd $\beta\gamma\alpha\lambda\mu\acute{\epsilon}\nu\eta$ és $\mu\acute{\alpha}\gamma\epsilon\mu\alpha$.

$\xi\epsilon\rho\acute{o} = \xi\epsilon\rho\acute{o}\nu$. Lásd $\acute{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\omicron$. Már a régi jónoknál $\xi\epsilon\rho\acute{o}\varsigma$ volt szokásban $\xi\eta\rho\acute{o}\varsigma$ helyett.

$\acute{o}\lambda\acute{o}\chi\rho\upsilon\sigma\eta$. Lásd $\theta\epsilon\omicron\mu\acute{\iota}\sigma\eta\tau\eta$.

$\acute{o}\nu\epsilon\iota\rho\omicron = \acute{o}\nu\epsilon\iota\rho\omicron\nu$. Lásd $\acute{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\omicron$.

$\acute{o}\chi\iota = \omicron\acute{\iota}\chi\iota$. Lásd $\kappa\acute{\alpha}\tau\omicron\nu$.

$\pi\acute{\alpha}$, jön $\pi\eta\gamma\alpha\acute{\iota}\nu\omega$ - vagy $\pi\alpha\gamma\alpha\acute{\iota}\nu\omega$ -tól, mely az $\epsilon\pi\iota\beta\alpha\acute{\iota}\nu\omega$ átváltozása. Mellékalakja $\pi\acute{\alpha}\gamma\omega = \acute{\iota}\pi\acute{\alpha}\gamma\omega$. (Lásd $\beta\gamma\alpha\lambda\mu\acute{\epsilon}\nu\eta$). Ezért az aoristosa $\epsilon\pi\acute{\eta}\gamma\alpha$ és $\acute{\upsilon}\pi\acute{\eta}\gamma\alpha$. Kötmód 3-ik szem. $\pi\acute{\alpha}\gamma\eta$ és megrövidítve $\pi\acute{\alpha}$. Többes 1-ső szem. $\pi\acute{\alpha}\gamma\omega\mu\epsilon\nu$ és $\pi\acute{\alpha}\mu\epsilon\nu$, 2-ik szem. $\pi\acute{\alpha}\gamma\epsilon\tau\epsilon$ és $\pi\acute{\alpha}\tau\epsilon$, 3-ik szem. $\pi\acute{\alpha}\gamma\omicron\nu$ és $\pi\acute{\alpha}\nu$. Lásd $\acute{\alpha}\gamma\alpha\pi\omicron\upsilon\nu$.

$\pi\alpha\acute{\iota}\rho\upsilon\epsilon\iota = \epsilon\pi\alpha\acute{\iota}\rho\epsilon\iota$, az ϵ elvetése és ν közbetoldása által. Lásd $\beta\gamma\alpha\lambda\mu\acute{\epsilon}\nu\eta$ és $\chi\alpha\lambda\upsilon\acute{\alpha}$.

$\pi\alpha\rho\acute{\alpha}\mu\epsilon\rho\alpha$. Keletkezett $\pi\alpha\rho\acute{\alpha}$ $\mu\epsilon\rho\omicron\varsigma$ -ból.

$\pi\alpha\tau\rho\acute{\iota}\delta\alpha = \pi\alpha\tau\rho\acute{\iota}\varsigma$. Lásd $\nu\acute{\iota}\kappa\tau\alpha$.

$\pi\epsilon\theta\alpha\acute{\iota}\nu\epsilon\iota$ és $\pi\epsilon\theta\acute{\alpha}\nu\eta = \acute{\alpha}\pi\omicron\theta\acute{\alpha}\nu\epsilon\iota$, $\acute{\alpha}\pi\omicron\theta\acute{\alpha}\nu\eta$. Lásd $\beta\gamma\alpha\lambda\mu\acute{\epsilon}\nu\eta$.

Már az aeolok némelykor *o* helyett *ε*-t használtak, például *ἔδοντες* = *ὀδόντες*, *ἔδνεα* = *ὀδνήη*. (Ahrens de graecae linguae dialectis. I. p. 80.). A népnyelvben közönségesen *ἀποθνήσκω* helyett *ἀπαιθαίνω* vagy *παιθαίνω* fordul elő. *Ἀπὸ* helyett már a homéri kor utáni hőskölteményekben sokszor *ἀπαί* áll.

᾽πιθυμάη = *ἐπιθυμή*. Lásd *βγαλμένη* és *μισαίει*.

᾽ποῦ = *ὁποῦ* és *ὅπου*, tartozik a *βγαλμένη* alatti rövidítésekhez. *Ὅπου* tulajdonképen ugyanazt jelenti a mit *ὁποῖος*, *ὁποῖα*, *ὁποῖον*, de nem hajlíttatik. Sokszor azonban *ὅπως* (hogy) jelentménye is van.

πουλί = *πωλίον*. Lásd *κάτον*.

προσοχή καμμία = *προσοχήν καμμία*. Lásd *ἄνθρωπο*.

᾽ς = *εἰς*, *ἐς*. Ez nem újítás, mert már Aristophanesnél találjuk, például: *τίς εἰς τὸ Δήθης πεδίον ἢ ᾽ς Ὀρον Πόδας ἢ ᾽ς Κερβερίους ἢ ᾽ς κόρακας*; (Békák 186—188. v.). *Εἰ τις εἰς Βακχεῖον αὐτὰς ἐκάλεσεν ἢ ᾽ς Παρὸς ἢ ᾽ς Γένετυλλίδος*. (Lysistrata. 2. v.). *Χώρει ᾽ς τὴν ναῦν* (U. o. 605. v.).

᾽σάν = *ὥσάν*. Lásd *βγαλμένη*.

σκοτωμός (vérontás, öldöklés, ölés) = *σκότωμα*, *σκότωσις*. *σπειρί* = *σπέρμα*, *σπείρω*-tól, melytől *σπείριον*.

στέκει és *στήκει* (áll). Képeztetett *ἵστηκα*-ból, az *ἵστημι* multjából. Előfordul már szent Pál levelében a rómaiakhoz (XIV. 4.): *τῷ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει*.

στοχάζεσαι, 2-ik személy, *στοχάζη* vagy *στοχάζει* helyett, *στοχάζομαι*-tól. A mai görögök fentartják tehát az őseredeti alakot. Lásd Curtius gör. nyelvtan. 61. és 233. §.

στοχασμό = *στοχασμόν*. Lásd *ἄνθρωπο*. — *᾽ς τὸν στοχασμό τους* = *εἰς τὸν στοχασμόν αὐτῶν* = *ἐν τῷ στοχασμῷ αὐτῶν*. Hogy már az ó-görögök is dativus helyett accusativust használtak *εἰς* előljáróval, azt megmutattam Vörösmarty Szózatának görög fordítmányában. (Magyar Nyelvészet. VI. évfolyam 287. lap. 1. v.).

τίτοιος = *τοιούτος*. Régebben a nép szájában *τίτοιος*. Ez pedig az előrag kettőztetése által *τοιός*-tól származott.

τήν = *αὐτήν*. E nyelvtüneményt már Homér költeményeiben találjuk, mint: *τήν δ' ἐγὼ οὐ λύσω* (Ilias I. 29.) e he-

lyett: *αὐτὴν* vagy *αὐτὴν δ' ἐγὼ οὐ λῦσω*. — *τοῦ δ' ἔκλυε Φοῖβος* (Ilias, I. 43.), e helyett: *αὐτοῦ δ' ἔκλυε Φοῖβος*.

τοῦφεκι (puska); török szó.

Φθαίνει (elég). Ilyen érteményben nem találjuk ezt az igét az ó-kori görög szókinésben. De eszmetársulatnál fogva benne rejlik. Azért feltehető, hogy már az ó-kori görögök is sokszor ilyen érteményben használták.

φιλιά (csókok). Egyes számban *τὸ φίλι* és *φιλί* = *φίλημα*.

φοραῖς, — szer. *μίαν φοράν* egyszer, *τρεῖς φορές* (φοράς helyett, lásd *βρόσες*) háromszor, *χίλιας φορές* ezerszer. Az ó-görög szókinésben *φορά* többi között gyors mozdulatot, forgást, röptet, folyamot, rohamot jelentett, következőleg olyasmit, ami többször ismétlődik. Ezt kétségtelenné teszi Hippokrates (a belbántalmakról. 38. §.), midőn mondja: *κατὰ φοράν ἡμικοτύλιον πίνειν*, azaz egyszerre fél kortyot inni.

φυλλοκάρδια (szívüreg).

χαιρετᾶ = *χαιρετίζει*.

χαλνᾶ = *χαλᾶ*. A *ν* közbetoldása szokott tűnemény az ó-kori görögöknél is, mint *κάμνω*, *τέμνω*, *σπέρχω*, *σπερχόμενος* (attikailag *σπέρχω*, *σπερχόμενος*), *ἄχνημαι* és *ἄχνομαι*, mindkettő *ἄχος*-tól; *δείκνυμι* eredetileg *δείκω*. A *χαλᾶω* őskori jelentménye engedni, felhagyni, elhagyni, lazává tenni; a mostani görögöknél *elpusztítani*, *megrontani*; mert aki valakit elhagy, azt sokszor tönkre is teszi. A kit az erkölcs elhagy, az megromlik. Azért nevezték már az ó-koriak, Hesychios és Suidas szótárai szerint, a feslett életű nőt *χαλίμα*-nak, *χαλιμάς*-nak és *χαλίφωρ*-nak. Kétségtelen tehát, hogy a *χαλᾶω* már az ó-korban is pusztítást, rontást jelentett.

χάρι = *χάρις*. Lásd *ἀνθρωπο*.

χέρι = *χεῖρα*.

χέρια = *χεῖρας*.

χίλιας = *χίλις*. Lásd *βρόσες*.

χορτάρι = *χορτάριον*.

ὦμορφία = *ἐμμορφία*. A jóni dialectusban *av* helyett sokszor *ω* fordult elő, mint *θαῶμα* = *θαῦμα*. Az *ὦμορφία*-ból tehát következtetjük, hogy az ó-kor némely dialectusában *ev* helyett is *ω* használtatott. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy

ε és ο felecseréltettek. (Lásd *πεθαίνει*). *Εὐμορρία*-ból tehát lett *οὐμορρία*. De tudjuk azt is, hogy *οὐ* helyett a dórok sokszor *ω*-t használtak. (Lásd *κάω*). Következőleg a mai *ὠμορρία* dóri alak.

E szótárban csak 2 latin, 1 olasz és 1 török szó fordul elő; a többi mind valódi görög és pedig

ó-attikai	39
dóri	16
ó-kori népnyelvi	16
epikai	7
régiből megkurtított	6
aeoli	5
jóni	4

Tehát 93 szó között csak négy idegen fordul elő. De ez az arány még sokkal kedvezőbb, ha az általam idézett versekben előforduló s magyarázatra nem szoruló többi szokat is, melyek száma 209-re 103, vesszük tekintetbe; mert ekkor 302 szó között csak négy idegennyelvű akadunk.

A legragyobb szakis nyelvtudományt árulják el tehát azok, a kik állítják, hogy a mai görögök nyelve egészen különbözik az ó-kori görögök nyelvétől.

A különbség a régi és mai görögök nyelvében csak az, hogy a jelenkoriak nem használják a régi optativust és plusquamperfectumot, s némely mondatot módosító szócskákat, minő például a régi *ἄν*; az infinitivust többnyire conjunctivus által fejezik ki, például e helyett *ἵνα ἴδω* *kell*, azt mondják: *kell hogy írjak*; de mint főnév most is szerepel az infinitivus; a jövő időt is többnyire összetétel által fejezik ki, például *ἵνα ἴδω* helyett: *ἵνα ἴδω*. Mind ennek a nyomát azonban találjuk a régi görögök nyelvében is, a mint ezt különféle dolgozataimban részletesen kimutattam. Továbbá a régi görögök műköltészete csupa hangmennyiségi verseket mutat fel, a mai görögök pedig rímes és hangsúlyozó versekben írják a költeményeket. De hogy már a régieknél is voltak számtalan rímek és hangsúlyozó versekben írt népdalok,

azt szintén megmutattam dolgozataimban, valamint azt is, hogy a kemény hehezetet, melyet a mai görögök ki nem mondanak, már régen kezdték a görögök a kiejtésben elhagyni; s e tekintetben első voltak az aeolok és ionok. Azért bevallja Curtius is (*Grundzüge der griech. Etymologie*. 2-ik. kiad. 613. l.), hogy a kemény hehezet kiszorítása a görögségnek legrégibb korszakában kezdődött s mind inkább terjedett, miglen az új görögben egészen keresztül vitetett.

Ha tehát a mai görögök nyelve újjörögnek neveztetik, sokszor még magok a görögök által is, ez nem azt jelenti, hogy nyelvök új nyelv a régiek nyelvéhez képest, hanem hogy megvannak benne az érintett különbségek, melyek a régiek munkáiban csak mint ritkaságok fordulnak elő s azért ma újításoknak tartatnak és neveztetnek.

A régi görögöknél több dialectus, s mindenikében ismét több aldialectus volt. Ezekből áll az új görög nyelv; és pedig az irodalmi nyelv a régiek ugynevezett *közös* dialectusával esik össze, a már jelzett különbségek kivételével. A ki tehát Polybiost s az utána következő írókat jól érti és szem előtt tartja e csekély eltéréseket, az tökéletesen érti az újjörög irodalmi nyelvet is. Ha pedig nem érti, úgy bizonyos, hogy Polybiost sem érti. A ki továbbá tökéletesen jártas a régi görög dialectusokban, az meg fogja érteni az újjörögök népnyelvét is, mely telve van, egyes vidékek szerint aeoli, dóri, jóni alakokkal. Természetes azonban, hogy amely vidék törökökkel, albániaiakkal, olaszokkal állt és áll érintkezésben, ott a népnyelvben török, albániai, olasz szók is honosultak meg. De ez minden nyelvben így van.

